

SYNAKSARION VII NIEDZIELI PO ŚWIĘCIE PASCHY TRZYSTU OSIEMNASTU OJCÓW Z NICEI

Stichosy:

Świateł zgromadzenie wybrane,
promieniami Bożej chwały oświećcie myśli moje.

Stichosy:

Ariusz, co Syna orzekł obcym Ojca istocie,
sam został odrzucony i obcym jest ich chwały Bożej.

Dzisiaj w siódmą niedzielę po święcie Paschy, świętujemy wspomnienie pierwszego soboru, który odbył się w Nicei¹ i trzystu osiemnastu teoforycznych ojców, a to z następującego powodu. Ponieważ Pan Jezus Chrystus poniosłszy nasze ciało w niewypowiedziany sposób spełnił cały zamysł o nas i powrócił do Tronu Ojca, to święci mężowie pragnąc okazać, że Syn Boży zaprawdę stał się Człowiekiem, że doskonały Człowiek i równocześnie Bóg wznosił się i zasiadł po prawicy Majestatu Ojca na wysokościach, i że to zgromadzenie świętych ojców takim Jego ogłoszyszy i wyznawszy mającym wspólną istotę z Ojcem, i czczonym z Nim w równości, ustanowili po chwalebnym Wniebowstąpieniu dzisiejsze święto, jak gdyby poszerzając tym samym zgromadzenie tych ojców, to nauczających: w ciele wstępującego do nieba Boga prawdziwego i w ciele doskonałego Człowieka.

Sobór ten odbył się za rządów cesarza Konstantyna Wielkiego², w dwudziestym roku jego rządów. Po ustaniu prześladowań³ rządził on najpierw w Rzymie, a potem w 5838 roku od stworzenia świata zbudował najszcześniejsze miasto, nazwane jego imieniem.

---

¹ Nikea (złatinizowana nazwa: Nicea), obecnie İznik, miasto na półwyspie Azja Mniejsza, niedaleko od Morza Marmara i Konstantynopola. Obecnie na terenie Turcji. Odbyły się w nim dwa Sobory Powszechne (w roku 325 i 787). Po opanowaniu Konstantynopola przez krzyżowców i utworzeniu na ziemiach bizantyńskich Cesarstwa Łacińskiego w 1204 roku, Nikea stała się stolicą Cesarstwa Nicejskiego i ośrodkiem odrodzenia Cesarstwa Bizantyjskiego. Miasto padło łupem Turków w 1331 roku.

² Św. Konstantyn I Wielki (272-337), syn Konstancjusza I Chlorusa i św. Heleny, cesarz rzymski od 306 r., od 324 r. rządził samodzielnie. W 313 r. w Mediolanie wydał edykt mediolański dający swobodę wyznania chrześcijanom. Na kilka dni przed śmiercią przyjął chrzest z rąk ariańskiego biskupa Euzebiusza z Nikomedii (zm. 341). Konstantyn na bazie dawnej greckiej kolonii Bizancjum wybudował wspaniałe miasto które nazwał – Miastem Konstantyna – *Konstantinopolis*, przyszłą stolicę cesarstwa bizantyjskiego. Dzień pamięci 21 V.

³ Od edyktu tolerancyjnego, wydanego przez Konstantyna Wielkiego w 313 roku w Mediolanie.

Wtedy to zaczęły się wydarzenia związane z Ariuszem⁴. Ariusz pochodził z Libii⁵. Przybywszy do Aleksandrii⁶, został wyświęcony na diakona przez świętego męczennika Piotra Aleksandryjskiego⁷, i zaczął od tego czasu, jakoby przeciwstawiając się niegodnemu Sabeliuszowi⁸ – który głosił, że w Bóstwie jest jedna Osoba czyli Hipostaza i ono niekiedy jest Ojcem, niekiedy Synem, niekiedy Duchem Świętym – bluźnić Synowi Bożemu, ogłaszając Go stworzeniem, stworzonym z nicości i dalekim od godności Bożej, a Mądrością i Słowem Bożym nazywanym w sensie przenośnym.

W tym czasie. Gdy Ariusz w podobny sposób bluźnił, wielki Piotr, zobaczywszy na świętym ołtarzu Chrystusa w postaci Dzieciątka, obleczonego w porwaną szatę i mówiącego, że to Ariusz ją rozerwał, odsunął tego ostatniego od świętych czynności.

Gdy po Piotrze w mieście Aleksandra Wielkiego został patriarchą Achilles⁹, to wbrew obietnicom przebaczył Ariuszowi i ponadto wyświęcił go na prezbitera i uczynił głową Szkoły Aleksandryjskiej. Po śmierci Achillasa patriarchą został Aleksander¹⁰. Gdy stwierdził, że Ariusz jak dawniej i bluźni bardziej niż przedtem, to przez sobór złożył go z urzędu i odłączył od Kościoła. Według Teodoret¹¹, Ariusz nauczał, że Chrystus miał zmienną naturę i jako pierwszy głosił bluźnierstwo, jakoby Pan przyjął ciało bez duszy i rozumu.

---

⁴ Ariusz (256-336), wczesnochrześcijański prezbiter, teolog i poeta z Aleksandrii. Jego nauka na temat relacji Boga Ojca i Syna Bożego oraz natury Bóstwa zyskała dużą popularność wśród ówczesnych chrześcijan. Została ona jednak uznana za sprzeczną z nauką Kościoła powszechnego, wyznającego współlistotność Ojca i Syna. Ariusz nie uznawał współlistotności Ojca i Syna, ich bycia w tej samej boskiej naturze jako jeden Bóg w Trzech Osobach, która to współlistotność stanowi najważniejszy element dogmatu trynitarnego (rozszerzonego również o Ducha Świętego). Ariusz został potępiony przez Sobór w Nicei w 325 roku.

⁵ Mianem Libii starożytni Grecy, podobnie jak Egipcjanie, określali obszary znajdujące się na zachód od Nilu, a Libijczykami ludność tych terenów. Nazwa pochodziła prawdopodobnie od jednego z plemion żyjącego w Cyrenajce w II tysiącleciu przed Chrystusem. Krainy te zamieszkiwały koczownicze plemiona berberyjskie, następnie od VIII w. przed Chrystusem Trypolitania i Cyrenajka stały się terenami kolonizacji Greków i Fenicjan. W latach 106-64 przed Chrystusem wojska rzymskie opanowały tereny dzisiejszej Libii. Za rzymskiego panowania Libia była wspaniale rozwiniętą, zamożną krainą.

⁶ Aleksandria, miasto i port w Egipcie, leżące nad brzegiem Morza Śródziemnego. Zgodnie z tradycją i opisami historyków starożytnych miasto założył Aleksander Macedoński 7 IV 332 r. przed Chrystusem według projektu Dejnocharesa, architekta znanego z przebudowy Efezu. Miasto (pod nazwą Rhakotis) istniało w tym miejscu już od 2686 r. przed Chrystusem, a Aleksander doprowadził jedynie do rozbudowy miasta i nazwał je swoim imieniem, co nie umniejsza jego zasług dla rozwoju tego miasta jako ośrodka handlu i kultury.

⁷ Św. Piotr Aleksandryjski (?-313), biskup Aleksandrii w latach 300-313. Wspomnienie liturgiczne 25 XI.

⁸ Sabeliusz (?-?), teolog z III wieku i kapłan, zwolennik modalizmu. Modalizm był herezją, głoszącą że Ojciec, Syn i Duch Święty są po prostu odmiennymi przejawami Boga, a nie odrębnymi Osobami w Bogu. Nie wiadomo wiele o samym Sabeliuszu, który został ekskomunikowany w 220 roku, ale nauczanie, które określone zostało jego imieniem, jest znane do dziś.

⁹ Św. Achilles (zm. 313), nauczyciel i biskup Aleksandrii. Był nauczycielem w szkole katechetycznej w Aleksandrii. Po śmierci biskupa Piotra I Aleksandryjskiego w 311 roku został jego następcą na stolicy biskupiej. Według relacji św. Atanazego Wielkiego był przeciwnikiem melecjan, a według Sozomena miał wyświęcić Ariusza na kapłana, choć ten był ekskomunikowany przez poprzednich biskupów. Wspomnienie liturgiczne 7 XI.

¹⁰ Św. Aleksander z Aleksandrii (ok. 250-ok. 326), w latach 313-326-biskup Aleksandrii, następcą Achilasa, zdecydowany obrońca nauki Kościoła o Chrystusie wobec poglądów Ariusza. Wspomnienie liturgiczne 20 V.

¹¹ Bł. Teodoret z Cyru (ok. 386/393-ok. 457/466), grecki pisarz, historyk Kościoła starożytnego, biskup Cyru w Syrii (od 423 roku), Ojciec Kościoła, egzegeta i oryginalny teolog. Występował przeciw różnym herezjom i poglądom religijno-historiozoficznym, takim jak millenaryzm czy monofizytyzm. Wspomnienie liturgiczne w VII Niedzielę po Święcie Paschy.

Równocześnie Ariusz – jak pisze Teodoret – wielu skusiwszy do swojej niegodziwości, usposobił przychylnie do siebie biskupów Euzebiusza z Nikomedii¹², Paulina z Tyru¹³, Euzebiusza z Cezarei¹⁴ i innych, i wystąpił przeciwko Aleksandrowi. Natomiast Aleksander na piśmie powiadomił cały świat o bluźnierstwach Ariusza i złożeniu go z urzędu, i tym wielu pobudził do oporu.

Tak więc, skoro Kościół był ogarnięty zamętem, co wielu przeszkadzało w przyjęciu chrześcijaństwa, to Konstantyn Wielki wykorzystując pocztę cesarską¹⁵ sprowadza do Nicei ojców z całego świata i sam tam przybywa. Kiedy wszyscy ojcowie zasiedli, to usiadł też na ich prośbę sam Konstantyn, ale nie na tronie cesarskim, a na siedzeniu niższej rangi. Wygłoszono wszystkie oskarżenia przeciwko Ariuszowi i on wraz ze wszystkimi swoimi zwolennikami został poddany anatemie, natomiast Słowo Boże ogłoszone zostało przez świętych ojców współistotnym, równym i współprzedwiecznym Ojcu. Ojcowie ułożyli także Święty Symbol Wiary, doprowadziwszy go do słów: „I w Ducha Świętego”. Dalszą część uzupełnił drugi sobór¹⁶. Poza tym pierwszy sobór ustalił świętowanie Paschy, kiedy i jak należy ją sprawować i nie razem z Żydami, jak było poprzednio w zwyczaju¹⁷. Ojcowie opracowali także dwadzieścia kanonów, odnoszących się do życia Kościoła¹⁸. Święty Symbol Wiary później wielki i równy apostołom Konstantyn zatwierdził podpisem napisanym purpurą.

Spośród tych świętych ojców było dwustu trzydziestu dwóch biskupów oraz osiemdziesięciu sześciu kapłanów, diakonów i mnichów, czyli razem trzystu osiemnastu mężów. Najznakomitszymi z nich byli następujący: arcybiskup rzymski Sylwester¹⁹ i konstantynopolitański Metrofanos²⁰, który był chory. Ci dwaj hierarchowie byli na soborze reprezentowani przez swoich

---

¹² Euzebiusz z Nikomedii (zm. 341), biskup i teolog, patriarcha Konstantynopola w latach 339-341. Obok Ariusza jeden z głównych przedstawicieli arianizmu.

¹³ Paulin z Tyru (zm. 325?), patriarcha Antiochii przez około sześć miesięcy w 324 i 325 roku, wcześniej był biskupem Tyru, teolog. Był uważany za zwolennika Ariusza.

¹⁴ Euzebiusz z Cezarei (ok. 264-ok. 340), pisarz, teolog i historyk Kościoła, biskup Cezarei w Palestynie od 313 r., uczeń Pamfila z Cezarei, obrońcy twórczości Orygenesisa; jako wyraz oddania dla swego mistrza, przyjął przydomek „syn Pamfila”. Euzebiusz jest uważany za twórcę dziejopisarstwa chrześcijańskiego. Jest autorem *Historii Kościelnej (Historia Ecclesiastica)*, pierwszej próby przedstawienia dziejów Kościoła od jego założenia do czasów zwycięstwa Konstantyna Wielkiego nad Licyniuszem.

¹⁵ W Bizancjum państwowy system transportowo-pocztowy składał się z poczty towarowej oraz poczty szybkiej, służącej do przemieszczania się po całym imperium kurierów i urzędników, którzy podróżowali konno (wierzchem lub w pojazdach) między poszczególnymi stacjami. W 325 roku został udostępniony biskupom jadącym do Nicei.

¹⁶ II Sobór Powszechny odbył się w 380 roku w Konstantynopolu.

¹⁷ Ostatecznie ujednotwiono datę święcenia Paschy, wyznaczając ją na pierwszą niedzielę po żydowskim święcie Paschy. Wcześniej niektóre kościoły lokalne obchodziły święta paschalne o tym samym czasie co synagoga, czyli dnia 14 Nisan.

¹⁸ Przekład polski patrz: *Dokumenty Soborów Powszechnych*, opr. A. Baron & H. Pietras, Kraków, 2001, s. 70-95.

¹⁹ Św. Sylwester I (2 połowa III w.-335), papież rzymski w latach 314-335. Na Soborze Nicejskim I był reprezentowany przez kapłanów Wincentego i Wita. Wspomnienie liturgiczne 2 I.

²⁰ Metrofanos był patriarchą Konstantynopola w latach 306-314, a po nim Aleksander.

delegatów. Poza tym byli obecni Aleksander z Aleksandrii z Atanazym Wielkim²¹, wtedy archidiaconem²², Eustacjusz z Antiochii²³, Makary z Jerozolimy²⁴, Hozjusz biskup Kordoby²⁵, Pafnucy Wyznawca²⁶, Mikołaj Cudotwórca²⁷ i Spirydion z Tremithus²⁸, który ochrzcił tam pewnego filozofa, przekonawszy go w sporze wskazaniem na trzy cechy słońca²⁹. Gdy podczas soboru dwóch ojców-biskupów odeszło do Pana, to Konstantyn Wielki włożywszy definicję świętego soboru do ich trumien i dokładnie zamknawszy, odkrył później, że definicja z niewypowiedzianych zrządeń Bożych została przez nich przyjęta i podpisana.

Po zakończeniu soboru, gdy całkowicie już zakończono budowanie Miasta³⁰, Konstantyn Wielki zaprasza tych wszystkich świętych mężów, i oni obszedłszy wokół miasta i wspaniale pomodliwszy się, potwierdzili przez to, że jest to miasto stołeczne, panujące nad innymi miastami, i na polecenie cesarza poświęcili je Matce Boga Słowa. Następnie święci powrócili każdy do swego domu.

Jeszcze przed odejściem Konstantyna Wielkiego do Boga, gdy rządził on ze swoim synem Konstancjuszem³¹, przychodził do cesarza Ariusz mówiąc, że porzucił wszystkie błędy i zjednoczył się z Kościołem Bożym. Napisał więc swoje bluźnierstwa na tabliczce, którą zawiesił sobie na szyi, i jakby

---

²¹ Św. Atanazy Wielki (ok. 295-373), pisarz wczesnochrześcijański, teolog-apologeta, kaznodzieja, Ojciec Kościoła, obrońca ortodoksji przeciwko arianizmowi. Dzień pamięci 18 I i 2 V.

²² Archidiacon, urząd kościelny (zarządca diecezji), który pojawił się pod tą nazwą około IV wieku. Początkowo był to powoływany przez biskupa przełożony diakonów. Prawdopodobnie osoba taka wyznaczana była już wcześniej, a od IV wieku przybrała tytuł archidiacona. Powoływana była zasadniczo spośród kapłanów, później wyłącznie spośród kapłanów. Z czasem archidiacon stał się zastępcą biskupa do spraw administracji i dyscypliny. Archidiaconi reprezentowali czasem biskupów na soborach, a po śmierci biskupa zarządzali diecezją do czasu wyboru następcy. Do IX wieku w diecezji był jeden archidiacon działający z upoważnienia biskupa.

²³ Św. Eustacjusz (Eustachy) z Antiochii (zm. przed 337), biskup Berei Syryjskiej, patriarcha Antiochii w latach 314-330. W 326 udał się do wsi Iwerii, aby ochrzcić jej mieszkańców i wznieść chrześcijańską świątynię. Spełniwszy zamiary, powrócił do Antiochii. Tymczasem stał się pierwszą ofiarą knoń arian. Na zwołanym w 330 roku soborze antiocheńskim obwiniono go o obrazę matki cesarza oraz niemoralność. Został za to pozbawiony katedry i zesłany do Tracji, gdzie zmarł. Wspomnienie liturgiczne 21 II.

²⁴ Św. Makary z Jerozolimy (zm. ok. 335), biskup Jerozolimy w latach 314-335. Wspomnienie liturgiczne 10 III.

²⁵ Hozjusz z Kordoby (ok. 256-ok. 359), w 295 roku został biskupem Kordoby w południowej Hiszpanii. Utrzymywał kontakty z cesarzem Konstantynem Wielkim, jeden z obrońców ortodoksji we wczesnych etapach kontrowersji ariańskiej, uczestnik Soboru Nicejskiego w 325 roku.

²⁶ Św. Pafnucy Wyznawca (IV w.), biskup z Tebaidy w Egipcie. Wspomnienie liturgiczne 11 IX.

²⁷ Św. Mikołaj Cudotwórca (ok. 270-ok. 345 lub 352), biskup Miry (dzisiejsza Turcja), brał udział w Soborze Nicejskim w 325 roku, gdzie miał podobno spoliczkować Ariusza. Wyróżniał się pobożnością i miłosierdziem. Wspomnienie liturgiczne 6 XII i 9 V.

²⁸ Św. Spirydion z Tremithus (?-ok. 348), biskup Tremithus, brał udział w I Soborze Powszechnym w Nicei (325 rok), gdzie w sposób prosty i jasny dowodził fałszywości nauki Ariusza oraz nawrócił na wiarę chrześcijańską pewnego znanego pogańskiego filozofa. Wspomnienie liturgiczne 12 XII.

²⁹ Z pozwolenia cesarza na soborze byli obecni greccy filozofowie, zwani perypatykami, którzy popierali Ariusza. Po pełnym żaru przemówieniu św. Spirydiona z Tremithus do ich przywódcy, filozof ten uznał swoją bezsilność i nawrócił się. Opis tego wydarzenia zawarty jest w żywocie św. Spirydiona.

³⁰ Bizantyjczycy „Miastem” nazywali stolicę Konstantynopol. Konstantynopol, nazwa małego miasta Bizantion, nadana miastu przez Konstantyna Wielkiego, który wybrał je na swoją siedzibę, stolica cesarstwa. Nazwa Konstantynopola oznacza Miasto Konstantyna, także po prostu Miasto. W średniowieczu używano także nazwy Miasto Cesarskie, stąd Carogród.

³¹ Konstancjusz II (317-361), cesarz rzymski od 337 do 361 r., drugi z trzech synów Konstantyna Wielkiego i Fausty.

podporządkowując się soborowi, uderzał w nią ręką i mówił, że poddaje się woli Kościoła. Cesarz nakazał patriarsze konstantynopolitańskiemu, żeby przyjął Ariusza do wspólnoty. Po Mitrofaniesie patriarchą był wtedy Aleksander³², który znając zły charakter tego człowieka, miał wątpliwości i modlił się do Boga, aby objawił mu, czy jest Jego wolą, aby wszedł we wspólnotę z Ariuszem. Gdy nadszedł czas ich wspólnego służenia Bogu, jego modlitwa stała się szczególnie gorliwa. Tymczasem Ariusz, idąc do świątyni, niedaleko od kolumny targowej poczuł kolkę w brzuchu, zachodzi do miejskiej toalety i tam, pękł z powodu naprężenia, cały swój brzuch wyrzuca na zewnątrz, mając za wzór rozerwanie Judasza za równą zdradę Boga Słowa. Odrzuciwszy Syna Bożego od istoty Ojca oderwał, sam został znaleziony martwym. W ten sposób Kościół Boży uwolnił się od jego zgubnych nauk.

Chryste Boże nasz, dla wstawiennictwa świętych trzystu osiemnastu ojców pierwszego soboru, zmiłuj się nad nami. Amen.

---

³² Aleksander (zm. 337) był arcybiskupem Konstantynopola w latach 314-337.